

Het Genus *Patella* in Nederland

(with an English summary)

door

J. A. W. LUCAS

(Rijksmuseum van Natuurlijke Historie, Leiden)

Sedert lang is men in Nederland gewend geweest alle *Patella's* die aan de Nederlandse kust gevonden zijn, te brengen tot één soort: *Patella vulgata* L. Sinds de onderzoekingen van FISCHER-PIETTE, ORTON, EVANS e.a. weten wij, dat er in het Kanaal drie soorten *Patella's* voorkomen, t.w. *Patella vulgata* L., *P. depressa* Penn., en *P. athletica* Bean, zodat de mogelijkheid bestaat, dat er ook aan onze kust meer soorten te vinden zijn. Toch is het lang niet altijd eenvoudig deze drie soorten van elkaar te onderscheiden, vooral in het Oostelijk deel van het Kanaal, waar vele tussenvormen te vinden zijn. In verband hiermede is een beslissing omtrent de

identiteit van het Nederlandse materiaal dubbel moeilijk, daar dit materiaal immers meestal meer of minder gesleten is en de kleuren vervaagd zijn.

Schrijver dezes is er toe overgegaan om de collectie van het Comité ter Bestudering van de Nederlandse Mariene Flora en Fauna (het „Filiaal”) na te gaan om te onderzoeken of er in Nederland meer dan één *Patella*-soort te vinden is en welke. De beschrijvingen zijn opgesteld, voornamelijk aan de hand van het Nederlandse materiaal. Daarnaast is echter rekening gehouden met de literatuur.

I. Het autochthone materiaal. In de jaren voor de oorlog 1940-1945 is door verschillende personen een collectie autochthone *Patella*'s bijeengebracht. Al dit materiaal behoort tot een enkele soort: *Patella vulgata* L. Deze soort is het beste te herkennen aan het zilverwitte topveld (onder het topveld verstaat de schrijver dat deel van de binnenzijde van de schelp, dat binnen de mantellijn is gelegen). Het randveld (hieronder verstaat de schrijver dat deel van de binnenzijde van de schelp, dat buiten de mantellijn is gelegen) is licht okergeel, met donkere strepen. Deze strepen zijn aan de rand het sterkst, meer naar binnen worden ze onduidelijker en zijn in het topveld onzichtbaar. De gehele binnenzijde is bij verse exemplaren sterk glanzend. De buitenzijde is zelden glad, meestal echter voorzien van fijne ribben. Ook grovere ribben komen regelmatig voor. Een enkele maal zijn de ribben geschulpt. De kleur van de buitenzijde is variabel, meestal groen en vaak met donkere lengtestrepen, die veelal een paarse tint hebben. Ook andere kleuren komen echter voor o.a. bruingeel. De omtrek is ovaal, soms aan de kopzijde toegespitst. De top ligt meestal ongeveer centraal, kan echter ook meer naar voren zijn verschoven. De schelp is meestal hoog, soms zelfs zeer hoog, soms ook platter.

In het „Filiaal” is materiaal van de volgende vindplaatsen aanwezig: Den Helder, Hoek van Holland, Schouwen, Domburg, Westkapelle en Vlissingen.

II. Het aangevoerde en aangespoelde materiaal. Het op onze kust aangespoelde materiaal is hier meestal terecht gekomen door middel van transport aan wieren. Een enkele maal echter betreft het exemplaren, die wel in Nederland geleefd hebben. Apart staat een vondst van een *P. vulgata* op 17 vadem diepte gevist buiten de Steenbank (dwars van Westkapelle). Dit lege exemplaar was begroeid met *Fucus*.

Het aangevoerde materiaal kan in twee groepen verdeeld worden, namelijk de *Patella*'s, begroeid met *Fucus* species, en die met *Himantalia elongata* (L.) Setchell.

A. Het *Fucus* materiaal. De *Patella*'s die gevonden zijn, begroeid

met *Fucus*, behoren zonder uitzondering tot *P. vulgata*. Het materiaal is meestal meer of minder gesleten, echter steeds goed herkenbaar. Dergelijk materiaal is aanwezig van de volgende vindplaatsen (los aangespoelde exemplaren van deze soort inbegrepen; evenals bij *P. depressa* en *P. athletica* worden dergelijke exemplaren aangegeven met een *): *Ameland, *Terschelling, *Texel, *Hondsbosse Zeewering (aanhechtingsplaats van *Fucus* nog zichtbaar), Zandvoort, Noordwijkerhout, Noordwijk, Katwijk, *Wassenaarse Slag, Scheveningen, tussen Kijkduin en Terheiden, *'s Gravenzande, Rockanje, *Goerese Gat (opgezogen), *Colijnsplaat, *Westerschelde voor Ellewoutsdijk (opgezogen) en *Zwartepolder.

B. Het *Himantalia* materiaal. Van het met *Himantalia* begroeide materiaal behoort slechts één monster van 2 exemplaren tot *P. vulgata*. Is het mogelijk dat hier een vergissing gemaakt is? Controle is helaas niet mogelijk, daar het wier van de exemplaren is afgebroken. Al het overige materiaal behoort tot de twee andere soorten: *P. athletica* en *P. depressa*. Helaas zijn de schelpen vaak te sterk gesleten en ontkleurd om een zekere determinatie toe te laten. Een deel hiervan is absoluut onbepaald, een ander deel slechts met meer of minder twijfel tot een van beide soorten te brengen. Het in goede staat verkerende materiaal laat echter geen twijfel bestaan of beide soorten zijn in Nederland te vinden.

Patella athletica Bean (syn. *P. aspera* Lam. 1); var. *depressa* Jeffr. non Penn.) heeft een helder oranje topveld en een wit of grijsachtig wit randveld. Soms echter is het topveld veel bleker, zelfs wit met oranje vlekken, terwijl het randveld aan de rand van de schelp een donkere lijnentekening kan vertonen. De binnenzijde kan sterk glanzend zijn, is echter meestal veel dof. Bij oude schelpen kan de glans verdwenen zijn. De buitenzijde is grof geribd en kalkwit van kleur, terwijl bij verse exemplaren aan de rand vaak wat bruin is waar te nemen. De schelpen zijn zeer vaak begroeid met wieren, mosdierpjes enz., zodat de kleur dan niet te zien is. De omtrek is slechts bij hoge uitzondering ovaal, bijna steeds is hij aan de kopzijde duidelijk toegespitst. De top ligt meestal duidelijk excentrisch, soms echter bijna centraal. De schelp is duidelijk platter dan die van *P. vulgata*. Af en toe is een levend exemplaar te vinden, o.a. als jong dier op de onderzijde van het voetje van het wier. De soort is ook los op het strand gevonden. In het „Filiaal” is materiaal van de volgende vindplaatsen: Terschelling, Huisduinen, Wijk aan Zee, tussen IJmuiden en Bloemendaal, Zandvoort, tussen Zandvoort en Noordwijkerhout, tussen Noordwijkerhout en Noordwijk, Noord-

1) Deze naam is gepreoccupeerd door *P. aspera* Roeding.

wijk, Katwijk, *Wassenaarse Slag, tussen Wassenaarse Slag en Terheiden en bij Scheveningen.

Patella depressa Penn. (syn. var. *intermedia* Jeffr.) heeft meestal een donker topveld. Het kan echter lichter zijn, zelfs bijna wit en vertoont regelmatig oranje. Het randveld is grijsachtig wit als dat van *P. athletica*. Van de rand af lopen donkere radiale lijnen tot in het topveld; ze lopen nooit door tot de top van de schelp. Deze strepen zijn als regel smal; zij kunnen echter zeer breed zijn en slechts smalle strepen van de grondkleur overlaten. Sterk glanzende exemplaren zijn door de schrijver niet waargenomen, meestal zijn zij vrij dof. De buitenzijde is grof geribd. Daar de schelpen in nog sterkere mate begroeid zijn dan die van *P. athletica*, is van de kleur van de buitenzijde zelden iets te zien; in die spaarzame gevallen was zij kalkwit. De omtrek is nog meer toegespitst dan bij *P. athletica*, hoewel ook hier ovale exemplaren voorkomen. De top ligt gemiddeld iets minder excentrisch dan die van *P. athletica*, terwijl de schelp nog iets platter is. De soort bereikt nooit de maximale grootte van *P. athletica*, die op zijn beurt nooit die van *P. vulgata* bereikt. In series is er dan ook een duidelijk grootteverschil.

Ook van deze soort zijn levend aangevoerde dieren bekend, evenals los aangespoelde schelpen. In het „Filiaal” is materiaal van de volgende vindplaatsen: Terschelling, Wijk aan Zee, tussen IJmuiden en Bloemendaal, Zandvoort, Noordwijkerhout, Noordwijk, Katwijk, Wassenaarse Slag, Scheveningen, tussen Kijkduin en Terheid en bij *Hellevoetsluis. De soort is veel algemener dan *P. athletica*.

SUMMARY

The author examined a series of *Patellas*, present in the collections of the "Committee on the Netherlands' Marine Flora and Fauna", deposited in the Rijksmuseum van Natuurlijke Historie at Leiden. He arrived at the conclusion that there are three species of *Patella* to be found in the Netherlands, viz., *Patella vulgata* L., *P. athletica* Bean, and *P. depressa* Penn. All specimens found in autochthonous localities proved to be *P. vulgata*. As to the adventives there must be distinguished between the specimens transported to the Dutch coast by *Fucus* species and those transported by *Himantalia elongata* (L.) Setchell. The former belong without exception to *P. vulgata*, the latter for the smaller part to *P. athletica*, for the greater part to *P. depressa*. A description of the three species, mainly based on Dutch material, is given.

LITERATUUR

- EVANS, R. G., 1947. Studies on the biology of British limpets. Part I. The genus *Patella* in Cardigan Bay. Proc. Zool. Soc. Lond., Vol. 117, pp. 411—423.
- EVANS, R. G., 1953. Studies on the biology of British limpets. The genus *Patella* on the south coast of England. Proc. Zool. Soc. Lond., Vol. 123, pp. 357—376.